

О.О. ФАЛЬЧЕНКО, канд. екон. наук, доц. НТУ «ХПІ»;
Ю.С. ГЛУШАЧ, ст. викл., Харківський національний університет
ім. В.Н. Каразіна, Харків;
Я.В. ГЛУШАЧ, магістр, Харківський інститут банківської справи УБС
НБУ, Харків

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ В АУДИТІ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД

В статті досліджуються законодавчі та теоретичні основи фінансового аналізу в аудиті, аналізується роль та завдання фінансового аналізу в залежності від мети його використання. Фінансовий аналіз розглядається в трьох аспектах: як метод аудиторського доказу, як вид самостійних послуг, супутніх аудиту, та як елемент фінансового менеджменту; здійснюється огляд аналітичних процедур, що використовуються в аудиті; обґрунтовується необхідність використання нової методики фінансового аналізу, що відповідає умовам ринкової економіки.

Ключові слова: аудит, аудиторські послуги, аудиторські докази, аудиторська діяльність, аналітичні процедури, фінансовий аналіз.

Вступ. Аудиторська діяльність є підприємницькою діяльністю аудиторів, спрямованою на здійснення незалежних позавідомчих перевірок бухгалтерської звітності, платіжно-розрахункової документації, податкових декларацій і інших фінансових зобов'язань і вимог економічних суб'єктів, а також на надання інших аудиторських послуг.

Будування правової держави в умовах формування ринкової економіки потребує визначення правових основ аудиторської діяльності, оскільки саме аудит відкриває широкі можливості для подальшого розвитку економіко-правового контролю – дієвого механізму у захисті економічних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності від правопорушень у сфері економіки. Крім того, аудит усуває проблему неспівпадання інтересів укладачів інформації і користувачів, що приводить до необ'єктивності інформації і спричиняє негативні економічні наслідки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми аудиторської діяльності розглядалися в роботах вітчизняних науковців: М.Т. Білухи, В.П. Бондара, Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, Н.І. Дорош, Б.Ф. Усача та ін, зарубіжних науковців: Р. Адамса, А. Аренса, М. Деніса, Дж. Лоббека, Дж. К. Робертсона та ін; в роботах практикуючих аудиторів та аналітиків: О.І. Міронової, О.І. Ніколаєвої, О.Ю. Редько, Н.С. Шалімової, Т.Л. Шпаковської та ін. Проблемам фінансового аналізу приділяли увагу наступні дослідники: І.Ф. Баланюк, М.О. Данилюк, Я.Д.Крупка, І.Д. Фаріон, та інші. Однак, питання нормативно-правового регулювання аудиторської діяльності на предмет можливості надавати суб'єктам господарювання аудиторських послуг у вигляді завдань фінансового аналізу досліджені явно недостатньо.

© О.О. Фальченко, Ю.С. Глушач, Я.В. Глушач, 2014

Мета дослідження. Все вище зазначене обумовило мету дослідження, яка полягає в аналізі діючих нормативно-правових та професійних аудиторських документів, які регулюють аудиторську діяльність на предмет можливості надавати суб'єктам господарювання аудиторські послуги у вигляді завдань фінансового аналізу.

Матеріали досліджень. Одним з таких документів є Рішення Аудиторської палати України (далі – АПУ) від 22.12.2011р. № 244/14, яким встановлено та класифіковано за групами Перелік послуг, що можуть надавати аудитори (аудиторські фірми). Основними з послуг у сфері аудиту є завдання з надання впевненості, які відповідно до Рішення АПУ від 22.12.2011р. № 244/14 поділяються на 3 групи:

1.1.1. Аудит історичної фінансової інформації, зокрема фінансової звітності.

1.1.2. Огляд історичної фінансової інформації, зокрема фінансової звітності.

1.1.3. Завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації.

Серед завдань з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації, визначено вид аудиторських послуг - здійснення на замовлення розрахунків (економічний, фінансовий, стратегічний та інші види аналізу) для оцінки стану та результатів господарської діяльності.

При цьому, якщо аудит чи огляд історичної фінансової інформації – це види аудиторської діяльності, які неодноразово були предметом наукових досліджень, то такі аудиторські послуги, як виконання завдань стосовно економічного, фінансового, стратегічного та інших видів аналізу – це теми, що є менш дослідженими. Відповідно, менша кількість суб'єктів аудиторської діяльності мають достатній досвід та можливості такі послуги надавати користувачам. В той же час, саме послуги аналізу, особливо фінансового аналізу, - це ті аудиторські послуги, яких потребують господарюючі суб'єкти для можливості спочатку об'єктивно оцінити стан та результати господарської діяльності, а потім внести необхідні зміни в діяльність для їх покращення.

Великого значення фінансовий аналіз набуває також у випадку, коли від виступає не як складова частина завдання з надання впевненості (аудиту), а коли виконання фінансового аналізу є самостійним завданням, яке виконує суб'єкт аудиторської діяльності.

Аналітичні процедури при проведенні аудиторської перевірки в міжнародних аудиторських стандартах використовуються для аналізу показників з метою отримання аудиторських доказів. Аналіз звітності розглядається також у міжнародних стандартах і як супутня робота при проведенні аудиторської перевірки. Таким чином, посилення аналітичної спрямованості аудиту проявляється не тільки в збільшенні кількості наданих

клієнтам послуг з проведення фінансового аналізу, але і в зростанні ролі аналітичних процедур при наданні інших аудиторських послуг, в першу чергу при проведенні аудиту завершеною фінансовою звітністю.

Фінансовий аналіз в аудиті залежно від поставленого завдання є інструментом одержання аудиторських доказів і супутнім аудитом видом послуги.

Основна мета фінансового аналізу – отримання декількох ключових параметрів, що дають об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства, його прибутків і збитків, змін в структурі активів і пасивів, в розрахунках з дебіторами і кредиторами.

Цілі аналізу досягаються в результаті вирішення певних взаємозв'язаних аналітичних задач, що конкретизують їх з урахуванням організаційних, технічних і методичних можливостей проведення аналізу. Основним чинником якісного вирішення аналітичної задачі є об'єм і якість початкової інформації, що міститься у періодичній бухгалтерській або фінансовій звітності підприємства.

Основними правилами аналітичного читання фінансових звітів, які вироблені практикою в рамках основного дедуктивного методу, є: горизонтальний аналіз (базується на порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом); вертикальний аналіз (виявляє вплив кожної позиції звітності на результати в цілому на основі визначення структури підсумкових фінансових показників); трендовий аналіз (полягає у визначенні основної тенденції динаміки показників звітності шляхом порівняння кожної позиції з попередніми періодами); метод фінансових коефіцієнтів (базується на визначенні взаємозв'язків показників між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності); порівняльний аналіз (використовується як інструмент внутрішньогосподарчого аналізу показників звітності структурних підрозділів фірми, так і інструмент міжгосподарського аналізу показників даної фірми порівняно з показниками зовнішніх контрагентів); факторний аналіз (виявляє вплив окремих чинників на результативний показник за допомогою детермінованих або стохастичних прийомів дослідження).

Якщо розглядати фінансовий аналіз як метод аудиторського доказу, необхідно зазначити наступне. Аналітичні процедури в більшій чи меншій мірі використовує кожен аудитор. Збір свідчень здійснюється за допомогою аналітичних процедур. У міру своєї кваліфікації аудитор використовує аналітичні прийоми для прийняття рішення про достовірність значення показника, відображеного у фінансовій звітності, за допомогою спостереження, порівняння, підтвердження, опитування, контролю та інших необхідних у кожному конкретному випадку процедур. У результаті аналізу формується оцінка достовірності об'єкта, що перевіряється обліку. Дана оцінка є непрямым свідченням, на основі якої аудитор приймає рішення про необхідність застосування інших аудиторських процедур, більшою мірою орієнтованих на отримання прямих свідчень, якщо ця необхідність зумовлена попереднім аналізом об'єкта обліку.

Особливе значення аналіз має на ранніх стадіях аудиторської перевірки, в

тому числі і на стадії планування проведення аудиту. На цих стадіях аналітичні процедури дозволяють визначити особливості діяльності клієнта, намітити стратегію перевірки, оцінити ступінь аудиторського ризику, виявити проблеми у формуванні фінансової інформації. На даному етапі плануються тимчасові рамки, глибина перевірки фактичного матеріалу, процедури, які доцільно застосувати для ефективного вирішення завдань аудиту.

Знайомство з балансом підприємства-клієнта - обов'язковий етап роботи аудитора як на стадії укладання договору, так і в ході самої перевірки. Фінансові оцінки бухгалтерських звітів у стислому і концентрованому вигляді потрібні аудитору для вибору правильного рішення в процесі аудиту. Аналітичні процедури аудитора в ході попереднього ознайомлення з бізнесом клієнта зводяться до наступних типових дій :

- порівняння поточних даних з даними попередніх періодів;
- порівняння поточних даних з даними плану і прогнозу;
- порівняння поточних даних з нормативними (або оптимальними) значеннями;
- порівняння поточних даних підприємства з середніми галузевими значеннями;
- порівняння фінансових коефіцієнтів з не фінансовими показниками.

Мета застосування аналітичних процедур – це визначення нетипових ситуацій у діяльності підприємства і його звітності. Процедури попереднього огляду можуть успішно застосовуватися і на наступних етапах перевірки. В ході проведення самих процедур аудиту аудитор за допомогою аналізу оцінює необхідність скорочення або, навпаки, збільшення кількості детальних аудиторських процедур. Якщо аналіз не виявляє незвичайних відхилень, то ймовірність істотної помилки мінімальна. Істотні несподівані різниці між даними попередньої звітності клієнта за поточний період та іншою інформацією минулих років, що використовуються в порівнянні, називають надзвичайними коливаннями. Одна з можливих причин цих надзвичайних коливань - навмисні і ненавмисні помилки в обліку і звітності. Якщо сума надзвичайних коливань велика, то аудитор повинен встановити їх причини і визначити, чи є це результатом впливу нормальних економічних явищ або помилкою. Інформаційна база аналізу заснована на використанні різних джерел, у тому числі і не фінансових даних (відомості засобів масової інформації, пояснювальні записки, положення про облікову політику, дані про виробничі потужності, чисельності працюючих та ін.) Уміння співставити фінансові та не фінансові показники характеризують кваліфікаційний рівень аудитора. На заключній стадії аудиторської перевірки фінансовий аналіз, необхідний для оцінки результатів і вироблення аудиторського висновку.

Якщо розглядати фінансовий аналіз як вид самостійних послуг, супутніх аудиту, то слід зазначити наступне. Питома вага послуг, супутніх аудиту, в практиці провідних аудиторських фірм західних країн становить до 50% всіх послуг, що надаються. В Україні статистика інша.

Стандарти з надання супутніх послуг у складі Міжнародних стандартів аудиту [3] визначають зміст і завдання робіт. Стандарт з аналізу фінансової звітності виділений в окремий розділ, в якому розглянуті обов'язкові аудиторські процедури при виконанні даного аналізу. Цей норматив відноситься до аналізу фінансової звітності, проте може застосовуватися до аналізу іншої фінансової інформації.

Перед початком проведення фінансового аналізу клієнт і аудитор узгоджують наступне:

- мета виконання послуги;
- масштаб аналізу;
- зразок звіту, що підлягає здачі;
- положення про те, за яких обставин аудиторський висновок не може бути сформульовано.

При виконанні зобов'язання стосовно прийнятого завдання аудитор може і повинен використовувати специфічні аналітичні процедури. Сукупність таких специфічних процедур, об'єднаних у певну логічну послідовність, є методикою проведення фінансового аналізу. Кожен аудитор або аудиторська фірма при виконанні даного завдання, як і при виконанні інших завдань, може мати своє особисте професійне судження, в тому числі стосовно методики проведення фінансового аналізу. Крім того, аудитор повинен бути поінформований про події, що відбулися після дати складання фінансової звітності, які спричинили істотну зміну результатів, відображених у фінансовій звітності.

Висновки проведеного аналізу повинні бути оформлені документально, при цьому необхідне посилання на використовувані методи, за допомогою яких отримані результати фінансового аналізу. Якщо результати проведеного аудитором фінансового аналізу викликають у нього сумніви з приводу повноти і точності фінансової звітності, то він аргументує необхідність зміни інформаційної бази аналізу, а в разі неможливості такої зміни, не гарантує достовірність аналітичних висновків

Якщо розглядати фінансовий аналіз як елемент фінансового менеджменту, то необхідно зазначити наступне. Введення нового Плану рахунків бухгалтерського обліку, приведення форм бухгалтерського обліку та бухгалтерської звітності в більшу відповідність з вимогами Міжнародних стандартів та перехід до застосування Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності великою кількістю підприємств викликають необхідність використання нової методики фінансового аналізу, що відповідає умовам ринкової економіки. Така методика потрібна для обґрунтованого вибору ділового партнера, визначення ступеня фінансової стійкості підприємства, оцінки ділової активності та ефективності підприємницької діяльності. Основним (а в ряді випадків і єдиним) джерелом інформації про фінансову діяльність ділового партнера є бухгалтерська звітність, яка стала публічною. Звітність підприємства в ринковій економіці базується на узагальненні даних фінансового обліку і є інформаційною ланкою, що зв'язує підприємство із суспільством і діловими партнерами -

користувачами інформації про діяльність підприємства.

Кожен суб'єкт аналізу вивчає інформацію виходячи зі своїх інтересів управління фінансами та іншими видами активів. Аналіз фінансової звітності проводиться з метою отримання бази для прийняття оптимального управлінського рішення, тому поглиблений аналіз призначений для внутрішнього користувача - адміністрації і власника, які управляють капіталом підприємства. Зовнішні користувачі - постачальники, покупці, акціонери без права участі в управлінні і інші категорії - користуються результатами фінансового аналізу за згодою внутрішніх користувачів і у встановленій ними формі.

Висновки. Виконання фінансового аналізу – складний процес в будь-якому випадку, незалежно від того, чи розглядати фінансовий аналіз як метод аудиторського доказу, чи розглядати фінансовий аналіз як вид самостійних послуг, супутніх аудиту, чи розглядати фінансовий аналіз як елемент фінансового менеджменту. При цьому при проведенні фінансового аналізу використовуються знання різних суміжних економічних дисциплін, таких як бухгалтерський облік, фінанси і кредит, економічна теорія, господарське право. Аудитор, який проводить фінансовий аналіз, на базі цих знань реконструює діяльність об'єкта аналізу за даними вихідної інформації. Тому велике значення для якості проведеного фінансового аналізу має не лише методика його проведення, але ще й якість отриманої вихідної інформації. З цієї причини дуже важливо підвищувати обізнаність суб'єктів господарювання в питаннях ролі та значення фінансового аналізу не лише для аудиту та суб'єктів аудиторської діяльності. Важливо підкреслювати важливість проведення якісного фінансового аналізу для можливості прийняття на його підставі наступних управлінських рішень.

Подальші дослідження можуть бути перспективними в напрямку підсилення значення фінансового аналізу не лише як одного з методів отримання необхідних аудиторських доказів під час проведення аудиту або огляду фінансової звітності, а саме як самостійного виду аудиторських послуг або як елементу фінансового менеджменту. Цінність аналізу полягає у своєчасності, яка є важливим аспектом доречності та достовірності. Крім того, актуальність наукових досліджень щодо порядку проведення фінансового аналізу зростає у зв'язку з тим, що в складній економічній ситуації проведення фінансового аналізу аудиторами часто виконується у відповідь на запити суду, прокуратури або іншого уповноваженого органу, що в значній мірі підвищує значення фінансового аналізу, а якість його проведення впливає на прийняті на його підставі відповідні рішення.

Список літератури: 1. Рішення Аудиторської палати України від 22.12.2011р. № 244/14 «Про Перелік послуг, які можуть надавати аудитори (аудиторські фірми)»: Електронний ресурс // Режим доступу: [http:// ligazakon.ua](http://ligazakon.ua). 2. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993р. № 3125-ХІІ: Електронний ресурс // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. 3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2010 року): Електронний ресурс // Режим доступу: <http:// ligazakon.ua>. 4. Кодекс Етики професійних бухгалтерів (видання 2010 року): Електронний ресурс // Режим доступу: <http:// ligazakon.ua>. 5. *X. Ван Грюнінг, М. Коен.* Міжнародні стандарти фінансової звітності: М. Весь мир, 2003. 6. Аналіз фінансової отчетности. Под ред. *О.В. Ефимовой. М.В. Мельник:* М. Омега – Л, 2004. 7.

Фінансовий аналіз. Підручник. *Крамаренко Г.О., Чорна О.С.*: К. Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.

Bibliography (transliterated): 1. A decision of the public Accountant chamber of Ukraine is from 22.12.2011р. № 24414 «About List of services which the public accountants (auditing firms) of»: can give the Electronic resource access Mode : <http://ligazakon.ua>. 2. A law of Ukraine is «On public accountant activity» from 22.04.1993р. № 3125 - XII: the Electronic resource access Mode: <http://zakon.rada.gov.ua>. 3. International standards of control of quality, audit, review, other grant to the confidence and concomitant services (edition of 2010) : the Electronic resource access Mode: <http://ligazakon.ua>. 4. Code of Ethics of professional accountants (edition of 2010) : the Electronic resource access Mode: <http://ligazakon.ua>. 5. X. of Ван Грюнінг, М. Cohen. International standards of the financial reporting : M. the Whole world, 2003. 6. Аналіз of фінансової *отчетности*. Под of editor О. In. Ефимовой. М. In. Miller: М. Omega is JI, 2004. 7. Financial *analysis*. Textbook. *Крамаренко Г.О., Black O. Is.*: К. Center of educational literature, 2008. - 392 p.

Надійшла (received) 06.11.2014

УДК 658.102

М. В. ЛІТВИНЕНКО, канд. техн. наук, доц. НТУ «ХПІ»;
С. В. ЧЕРНОБРОВКІНА, ассистент, НТУ «ХПІ»;
О. В. ВЕЛИКОДНА, студент, НТУ «ХПІ»

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМ МЕРЧАНДАЙЗІНГУ КОМПАНІЯМИ- ДИСТРИБУТОРАМИ

Пропонуються дослідження мерчандайзінгу як комплексу заходів, направлених на збільшення об'ємів продажів в роздрібній мережі. Розроблено програму мерчандайзінгу для компанії-дистрибутора та по результатах детального аналізу ліквідності продукції розроблено стандарт компанії для рознічних магазинів.

Ключові слова: рознічна торгівля, дистрибутор, кондитерська продукція, програма мерчандайзінгу, стандарт компанії, асортимент, ефективність.

Вступ. Питання формування ефективних програм мерчандайзінгу стратегічно важливі для компаній, що працюють на ринку споживчих товарів. Відсутність фінансових вкладень в розробку і здійснення програм по реалізації продукції найчастіше означає для компанії втрату контролю найважливішого елементу процесу комерціалізації – продажу товару в роздрібній торгівній мережі.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Не дивлячись на існуюче різноманіття визначень мерчандайзінгу [1-3] можна запропонувати наступне: мерчандайзінг – це комплекс заходів, направлений на збільшення об'ємів

© М. В.Літвиненко, С. В. Чернобровкіна, О. В. Великодна, 2014